

PROVOCĂRI CONTEMPORANE PRIVIND UTILIZAREA
EXPERTIZEI ÎN PROCESUL PENAL

CONTEMPORARY ISSUES REGARDING THE USE OF
EXPERTISE IN CRIMINAL CASES

ANCUȚA-ELENA FRANȚ¹

Rezumat: Prezenta lucrare își propune să evidențieze o serie de probleme privind realizarea expertizei în procesul penal contemporan. De exemplu, una dintre aceste probleme se referă la dreptul părților și subiecților procesuali principali de a se implica în activitatea de expertiză realizată de către expert. O altă problemă constă în a stabili dacă este necesar ca laboratoarele de expertiză să îndeplinească anumite condiții stricte pentru a fi acreditate sau dacă legislația referitoare la aceste laboratoare poate fi permisivă. Un posibil răspuns ar putea fi găsit printr-o analiză de drept comparat, observând dacă, atunci când legislația este flexibilă, au apărut sau nu erori în desfășurarea activității de expertiză. În ansamblu, lucrarea de față evidențiază ideea că o reglementare legală optimă a realizării expertizelor reprezintă un real ajutor adus demersului de stabilire a adevărului în procesul penal.

Cuvinte-cheie: expertiză, procedură penală, criminalistică, adevăr judiciar

Abstract: This paper aims to reveal some issues in the use of expertise in present-day criminal cases. For instance, one of these issues regards the possibility for the parties to involve in the forensic activity performed by the expert and the amplitude of such an involvement. Another issue consists in understanding the necessity that the forensic laboratories require a form of accreditation. The answer may be found out by comparing the results obtained by different forensic scientists, of whom some had and some didn't have special accreditation. Overall, the paper emphasizes the idea that a better regulation of the use of expertise means an additional support in finding the truth in criminal cases.

Key words: expertise, criminal procedure, forensic science, judicial truth

¹ Asistent. univ. dr., Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Facultatea de Drept, email: ancuta.frant@uaic.ro.

1. Scurte considerații privind necesitatea utilizării expertizei în procesul penal

Expertiza reprezintă un procedeu probatoriu des utilizat în procesul penal. Importanța acestui procedeu probatoriu este evidentă, dacă avem în vedere faptul că stabilirea situației de fapt necesită, de multe ori, aplicarea unor cunoștințe tehnice, pe care doar persoanele care au pregătire de specialitate în diferite domenii le dețin². De asemenea, expertizele sunt utilizate și în procesul civil (de exemplu, expertiza scrisului), specialiștii de drept procesual civil recunoscând importanța criminalisticii pentru soluționarea cauzelor civile³. În aceste condiții, este esențial ca activitatea de realizare a expertizelor să ofere garanții că rezultatul expertizei poate fi utilizat de instanțele de judecată în vederea stabilirii adevărului. Aceste garanții sunt oferite dacă tehnicile de analiză sunt corect aplicate, dacă materialele care urmează a fi expertizate nu sunt contaminate, dacă aparatura utilizată în expertiză funcționează în parametri optimi, dacă elementele pe care le analizează expertul sunt de natură să contureze o imagine completă asupra chestiunii expertizate, dacă experții au o pregătire profesională de o înaltă ținută științifică. Și, nu în ultimul rând, contează buna-credință a experților, a cărei existență sau lipsă este de natură să influențeze decisiv rezultatul expertizei.

Având în vedere importanța expertizelor, este de dorit ca sistemul legislativ să prevadă clar condițiile în care să se efectueze expertizele, astfel încât experții să beneficieze de credibilitate din partea justițiabililor. Din

² Pentru detalii privind importanța expertizelor în realizarea scopului dreptului penal și dreptului procesual penal a se vedea: Constantin R., Drăghici P., Ioniță M., *Expertizele-mijloc de probă în procesul penal*, Editura Tehnică, București, 2000, pp. 9-16; Ciopraga A., Iacobuță I., *Criminalistică*, Editura Junimea, Iași, 2001, p. 10; Drăghici C., Iacob A., Iftimie C., *Metode și tehnici moderne de cercetare și identificare criminalistică: tratat*, Editura Lumina Lex, București, 2006, pp. 5-7; Theodoru Gr. Gr., *Tratat de Drept procesual penal*, Editura Hamangiu, București, 2007, pp. 406-417; Stancu E., *Tratat de Criminalistică*, Ediția a V-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 33; Fraser J., *Forensic Science. A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2010, pp. 7-16; Chirița C.M. în Volonciu N., Uzlău A.S. (coordonatori), Moroșanu R., Văduva V., Atasiei D., Ghigheci C., Voicu C., Tudor G., Gheorghe T.-V., Chirița C.M., *Noul Cod de procedură penală comentat*, București, Editura Hamangiu, 2014, pp. 393-395; Nedelcu C., *Criminalistică: tehnica și tactica criminalistică*, Editura Hamangiu, București, 2014, pp. 7-8.

³ A se vedea Stoenescu I., Zilberstein S., *Tratat de drept procesual civil*, TUB, 1973, pp. 95-96, *apud* Stancu E., *op. cit.*, p. 28.

păcate, dispozițiile legislative privind realizarea expertizelor nu sunt întotdeauna foarte clare. În plus, practica a relevat existența unor situații în care în mod obiectiv se poate vorbi despre un dubiu cu privire la concluziile experților. Mai mult, există și situații în care s-a stabilit cu certitudine faptul că rezultatul unor expertize nu era corespunzător adevărului. În acest context, este evident că trebuie găsite soluții pentru a înlătura erorile din activitatea de expertiză și pentru a crește încrederea societății în activitatea experților.

În cele ce urmează, ne propunem să analizăm câteva dintre problemele care au fost semnalate în activitatea de realizare a expertizelor. De asemenea, ne propunem să identificăm și eventualele soluții care pot fi aplicate pentru surmontarea acestor probleme.

2. Identificarea unor probleme privind realizarea expertizelor

2.1. Limitele intervenției părților și subiecților procesuali principali în activitatea expertului

Rezultatele unei expertize depind de informațiile la care are acces expertul. Cu cât expertul cunoaște mai multe detalii privind aspectele asupra cărora este chemat să-și spună părerea, cu atât mai mari sunt șansele ca raportul de expertiză să conțină concluzii cât mai apropiate de adevăr. În aceste condiții, se pune problema cât de mult pot părțile sau subiecții procesuali principali să intervină în stabilirea materialelor și a informațiilor pe care expertul trebuie să le analizeze.

Această chestiune a fost analizată și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O.). Cauza *Mantovanelli c. Franței*⁴, supusă examinării Curții, a adus în atenție problema gradului de implicare pe care părțile ar trebui să o aibă în stabilirea elementelor pe care expertul trebuie să le analizeze pentru a ajunge la o concluzie. În cauza amintită, reclamantii au invocat încălcarea art. 6, paragraful 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁵ (denumită în continuare Convenția), prin faptul că nu s-a respectat

⁴ A se vedea Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza *Mantovanelli c. Franței* din 18 martie 1997, [http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/echrsource/Mantovanelli%20v.%20France%20\[18%20Mar%201997\]%20\[EN\].pdf](http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/echrsource/Mantovanelli%20v.%20France%20[18%20Mar%201997]%20[EN].pdf) (referință din 18.10.2016).

⁵ *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, text elaborat de Consiliul Europei, semnat pe 4 noiembrie 1950 la Roma și intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953. A se vedea

regula contradictorialității cu privire la analiza elementelor pe care le-a avut în vedere expertul. În speță, fiica reclamantilor a fost supusă unor proceduri medicale chirurgicale repetate, deoarece suferea de o infecție la degetul mare al mâinii stângi. La mai bine de un an de la începerea seriei de intervenții chirurgicale, s-a descoperit că pacienta dezvoltase icter, iar ulterior a intrat în comă hepatică și, în final, a decedat. În opinia părinților persoanei decedate, moartea pacientei a survenit datorită faptului că la anesteziile realizate pentru a se putea interveni chirurgical a fost utilizată o substanță - halotan - prin încălcarea protocoalelor medicale, în condițiile în care această substanță este suspectată ca fiind aptă să afecteze grav ficatul persoanelor cărora li se administrează. Pentru demonstrarea celor afirmate, reclamantii au cerut în fața unei instanțe naționale să se realizeze o expertiză care să stabilească existența unei culpe medicale și, pe cale de consecință, să fie angajată răspunderea instituției medicale din Nancy unde au fost realizate procedurile medicale. Ulterior, reclamantii au invocat faptul că nu au avut nicio posibilitate de a-și spune punctul de vedere cu privire la elementele analizate de expert în timpul realizării expertizei. Ei au arătat că nu au participat la audierea cadrelor medicale de către expert și că nu au avut posibilitatea să analizeze unele documente medicale pe care expertul le-a avut în vedere la realizarea expertizei. În decizia sa, C.E.D.O. a arătat că, în baza art. 6, alin. 1 din Convenție, respectarea contradictorialității trebuie asigurată în fața unui *tribunal*; aceasta nu înseamnă că, atunci când o instanță numește un expert, părțile ar trebui să participe la audierea persoanelor realizată de expert și nici că ar trebui să aibă acces la documentele pe care expertul le analizează în vederea formulării concluziilor sale. Esențial pentru respectarea contradictorialității este ca părțile să poată contesta în fața unei instanțe concluziile cuprinse într-un raport de expertiză, dacă nu sunt de acord cu aceste concluzii⁶. Însă, în cazul analizat, Curtea a constatat că posibilitatea reclamantilor de a contesta în mod eficient rezultatul expertizei în fața instanței a fost afectată de faptul că nu au putut să participe la audierea persoanelor pe care le-a audiat expertul (aceste persoane fiind angajate cu contract de muncă în cadrul instituției medicale acuzate de reclamanți),

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (referință din data de 17.10.2016). Art. 6 din Convenție se referă la dreptul la un proces echitabil.

⁶ Decizia pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Mantovanelli* contra Franței, paragraful 33.

precum și de faptul că nu au luat la cunoștință conținutul unor acte medicale care au fost utilizate de expert în conturarea concluziilor sale. Aceasta, mai ales datorită faptului că obiectul expertizei era același cu obiectul judecății - și anume de a stabili dacă utilizarea incorectă a anesteziei halotan a fost cauza decesului, ceea ce ar fi dus la angajarea răspunderii medicale. Chiar dacă rezultatul expertizei nu este obligatoriu pentru judecători, care au libertatea de a ține sau nu cont de concluziile expertului, C.E.D.O. a apreciat că, în cazul analizat, caracterul ridicat de tehnicitate al circumstanțelor era de natură să determine judecătorul să țină cont de părerea expertului. În condițiile în care reclamantilor le-a fost respinsă cererea prin care solicita realizarea unei noi expertize, faptul că nu au avut posibilitatea să cunoască probele pe baza cărora expertul și-a construit argumentarea decât după depunerea raportului de expertiză i-a pus pe aceștia în imposibilitatea de a contesta în mod eficient rezultatul expertizei. În consecință, Curtea a apreciat că, în cazul concret supus atenției Curții, s-a realizat o încălcare a art. 6, alin 1 din Convenție, în condițiile în care contradictorialitatea asupra elementelor analizate de expert reprezenta însăși o contradictorialitate asupra aspectelor esențiale deduse judecății⁷.

Așadar, în opinia Curții, în principiu, respectarea art. 6, alin. 1 din Convenție presupune respectarea contradictorialității atunci când procedura se desfășoară în fața unui *tribunal*; dacă procedura în discuție se realizează în alte circumstanțe (în speță, în fața unui expert), nerespectarea contradictorialității nu reprezintă *prin ea însăși* o încălcare a art. 6, alin. 1 din Convenție. Doar dacă nerespectarea contradictorialității în procedura de realizare a expertizei duce la o încălcare *de facto* a contradictorialității în fața instanței (cum este situația în cazul analizat), atunci se poate considera că nerespectarea contradictorialității în cadrul procedurii realizate de expert duce la încălcarea principiului contradictorialității chiar cu privire la procedura din fața instanței. Altfel spus, în procesul penal român, realizarea contradictorialității nu presupune ca părțile și subiecții procesuali principali să aibă dreptul de a decide cu privire la elementele pe care trebuie să le analizeze expertul, în vederea realizării expertizei. Însă, în măsura în care nu sunt de acord cu rezultatul expertizei, părțile și subiecții procesuali principali trebuie să aibă posibilitatea reală de a contesta rezultatul expertizei. Ori

⁷ *Ibidem*, paragraful 36.

aceasta implică și posibilitatea de a cunoaște aspectele pe care expertul le-a analizat pentru a formula concluzii cu privire la obiectul expertizei.

2.2. Se poate accepta ca expertiza medico-legală să fie efectuată de experți medico-legali independenți?

În România, conform legislației în vigoare, expertiza medico-legală poate fi realizată doar de către o persoană din cadrul unei instituții de medicină legală. Art. 4 din O.G. nr. 1/2000 privind organizarea activității și funcționarea instituțiilor de medicină legală⁸ prevede: *Instituțiile de medicină legală sunt singurele unități sanitare care efectuează, potrivit legii, constatări, expertize, precum și alte lucrări medico-legale.*

Această situație nu este prin ea însăși una care să ridice probleme cu privire la obiectivitatea expertului și cu privire la temeinicia concluziilor acestuia. Faptul că expertul medico-legal face parte dintr-o structură publică poate fi interpretat ca un element ce sporește încrederea în calitatea activității de expertiză, din moment ce accesarea într-o instituție de medicină legală se face pe baza unui examen, menit să asigure încadrarea în aceste instituții a candidaților care îndeplinesc standardele impuse de lege. Apare însă o problemă în situația în care expertul medico-legal este chemat să se pronunțe asupra existenței unei eventuale culpe medicale; în aceste condiții, obiectivitatea expertului poate fi pusă la îndoială, din moment ce, practic, expertul medico-legal și medicii a căror culpă este în discuție fac parte, în sens larg, din aceeași structură, fiind în subordinea Ministerului Sănătății⁹. În aceste condiții se naște întrebarea dacă nu am putea să asigurăm independența organizațională și funcțională a experților medico-legali,

⁸ O.G. nr. 1/2000 privind organizarea activității și funcționarea instituțiilor de medicină legală, republicată în M.Of. nr. 996 din 10 noiembrie 2005.

⁹ Remarcăm faptul că art. 6, alin. 1 din O.G. nr. 1/2000 prevede că instituțiile de medicină legală sunt coordonate *din punct de vedere administrativ* de Ministerul Sănătății, iar alin. 2 și 3 ale acestui articol prevăd că *activitatea de medicină legală este coordonată, din punct de vedere științific și metodologic, de Ministerul Sănătății și de Consiliul superior de medicină legală*, Ministerul Sănătății asigurând *controlul și evaluarea activității de medicină legală*. Apreciem că atribuțiile Ministerului Sănătății față de activitatea de realizare a expertizelor medico-legale sunt de natură să creeze o relație de subordonare între Ministerul Sănătății și instituțiile de medicină legală.

păstrând, în același timp, calitatea înaltă a activității de expertiză realizată de către aceștia.

Problema corectitudinii rezultatelor expertizei realizată de către experții medico-legali din România, mai ales când se investighează aspecte ce țin de malpraxisul medical, poate aduce în discuție chiar respectarea caracterului echitabil al procesului penal. Dacă, într-un proces penal, inculpatul este un medic acuzat că este în culpă față de rezultatul nedorit rezultat în urma aplicării unei proceduri medicale, persoana vătămată ar putea avea îndoieli cu privire la obiectivitatea expertului, care, așa cum am arătat mai sus, face parte din aceeași structură ca și medicul acuzat.

De altfel, au și fost ridicate excepții de neconstituționalitate în legătură cu aceste aspecte.

În Decizia nr. 944/2006¹⁰, Curtea Constituțională a afirmat că dispozițiile legale care permit doar experților oficiali să realizeze expertiza medico-legală nu încalcă dreptul la apărare și nici independența justiției, apreciind, totodată, că nu este de competența sa să completeze ori să modifice legea, permițând și experților independenți ori din cadrul unor instituții private să realizeze expertize medico-legale.

O altă decizie prin care Curtea Constituțională s-a pronunțat cu privire la constituționalitatea unor aspecte referitoare la expertiză este Decizia nr. 146/2011¹¹. În fapt, în cazul dedus aprecierii Curții Constituționale, s-a invocat neconstituționalitatea articolelor 4, 5, 6, 11 și 19 din O.G. nr. 1/2000, sus-amintită, pe motiv că încalcă art. 20 din Constituție (care se referă la tratatele internaționale privind drepturile omului), art. 21, alin. 3 din Constituție (privind dreptul la un proces echitabil și soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil) și art. 24 din Constituție (privind dreptul la apărare)¹². Autorii excepției au susținut, în esență, faptul că, din moment ce doar instituțiile medico-legale pot realiza expertize medico-legale, iar

¹⁰ A se vedea Decizia nr. 944/2006 a Curții Constituționale, <http://lege5.ro/Gratuit/he4daobq/decizia-nr-944-2006-referitoare-la-respingerea-exceptiei-de-neconstituționalitate-a-dispozițiilor-art-122-alin-2-art-119-alin-2-si-3-prin-raportare-la-art-114-alin-1-art-118-alin-2-si-art-120-alin-3-d> (referință din data de 18.10.2016).

¹¹ A se vedea Decizia nr. 146/2011 a Curții Constituționale, <http://lege5.ro/Gratuit/gi2tkmbwgi/decizia-nr-146-2011-referitoare-la-respingerea-exceptiei-de-neconstituționalitate-a-dispozițiilor-art-4-5-6-11-si-19-din-ordonanta-guvernului-nr-1-2000-privind-organizarea-activității-si-funcționarea-> (referință din data de 18.10.2016).

¹² A se vedea Constituția României, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în M. Of. nr. 758 din 29 octombrie 2003.

aceste instituții se află în subordinea Ministerului Sănătății, aceasta face ca statul să fie parte în procedurile care implică efectuarea expertizelor. Susținătorii excepției au arătat că, în acest mod, se instituie practic un monopol al experților medico-legali ai statului în ceea ce privește realizarea expertizelor medico-legale; în aceste condiții, se creează o inechitate care ar putea fi înlăturată doar dacă ar exista un corp independent de experți medico-legali. Un asemenea corp independent de experți, chiar dacă ar exista în paralel cu sistemul public al instituțiilor de medicină legală, ar putea cel puțin să permită persoanelor interesate să solicite efectuarea unei noi expertize, după ce o primă expertiză a fost realizată într-o instituție medico-legală. Curtea Constituțională a respins această excepție de neconstituționalitate. În motivarea deciziei sale, Curtea a arătat că exclusivitatea de realizare a expertizelor medico-legale, acordată doar instituțiilor medico-legale, este justificată de domeniul de strictă specializare în care se realizează expertizele medico-legale, mai ales în ceea ce privește expertizele medico-legale psihiatrice. De asemenea, Curtea a subliniat faptul că autorii excepției au invocat în primul rând o omisiune a textului de lege vizat, și anume faptul că nu se prevede posibilitatea ca părțile să solicite efectuarea unei expertize medico-legale într-o instituție independentă. În aceste condiții, Curtea arată că nu poate să modifice sau să completeze un act normativ, din moment ce atribuțiile sale au în vedere doar analiza constituționalității textelor existente. În consecință, excepția de neconstituționalitate a fost respinsă ca inadmisibilă.

Așadar, Curtea a respins excepția de neconstituționalitate a articolelor menționate din O.G. nr. 1/2000 nu neapărat pentru că textele ar fi constituționale, ci pentru că autorii excepției au cerut modificarea și, eventual, completarea dispozițiilor legislative în discuție, ceea ce nu face parte din obiectul de activitate al Curții. Remarcăm însă faptul că, deși excepția a fost respinsă ca inadmisibilă, Curtea, în motivarea deciziei, a afirmat că, în principiu, este corect să se realizeze expertize medico-legale *doar* în instituțiile medico-legale, datorită nivelului ridicat de specializare din domeniul medico-legal, care presupune o pregătire științifică de înaltă clasă din partea medicilor care efectuează expertize. Ne putem pune problema dacă această precizare făcută de Curte ar putea fi interpretată drept o exprimare a punctului de vedere privind constituționalitatea textelor care au fost criticate de autorii excepției de neconstituționalitate.

În același timp, nu putem ignora faptul că, la nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului, s-a statuat, în repetate rânduri, faptul că efectuarea expertizelor medico-legale doar în cadrul unor instituții publice este de natură să încalce art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹³. Asemenea hotărâri ale Curții au fost pronunțate și în cazuri îndreptate împotriva României.

În cauza Eugenia Lazăr contra României¹⁴, în fapt, fiul reclamantei, în vârstă de 22 de ani, care prezenta semne de sufocare, a fost transportat la Spitalul Județean Deva. Constatând situația gravă în care se afla pacientul, medicii au realizat o traheotomie, însă, în ciuda eforturilor medicilor, pacientul a decedat. Reclamanta a făcut o plângere penală împotriva medicilor, pe motiv că și-au încălcat obligația de a acționa cu celeritate pentru a salva viața pacientului. În speță, Comisia Superioară de Disciplină a Consiliului Național al Medicilor a decis mustrarea unuia dintre medicii care au acționat în cauză, pe motiv că refuzase efectuarea traheotomiei. Sesizată cu privire la respectiva cauză, Comisia de Control a Institutului de Medicină Legală din Timișoara a constatat că întârzierea efectuării traheotomiei se datorase unei disfuncții organizaționale generată de o lipsă de coordonare în protocolul de abordare a unei urgențe medicale. Comisia Medicală Superioară a Institutului de Medicină Legală "Mina Minovici" din București a dat un aviz în care preciza că medicii care au luat parte la acordarea îngrijirilor către pacient acționaseră în afara vreunei erori medicale. Cererile repetate venite din partea parchetelor de a se realiza în cauză o nouă expertiză s-a lovit constant de refuzul instituțiilor medico-legale de a efectua o nouă expertiză. Refuzul a fost justificat prin prisma faptului că art. 28 din Regulamentul de aplicare a O.G. nr. 1/2000¹⁵ consacră faptul că autoritatea națională în materie de expertize medico-legale este Comisia Medicală Superioară a Institutului de Medicină Legală "Mina Minovici" din București și, în condițiile în care aceasta a dat deja un aviz în cauză, în lipsa unor elemente noi, nu se poate realiza o nouă expertiză și nici nu se poate completa expertiza deja realizată. Reclamanta a atacat ordonanța

¹³ Art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului se referă la dreptul la viață.

¹⁴ A se vedea Decizia pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Eugenia Lazăr contra României, hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/001-123214?TID=ihgdqbxnfi (referință din 19.10.2016).

¹⁵ Regulamentul de aplicare a dispozițiilor O.G. nr 1/2000, publicat în M. Of. nr. 459 din 19 septembrie 2000.

de neîncepere a urmăririi penale la Judecătoria Deva, iar instanța i-a admis plângerea. Parchetul și medicul acuzat au atacat însă hotărârea Judecătoria Deva, iar Tribunalul Hunedoara a admis calea lor de atac, stabilind, prin hotărâre definitivă, că medicului acuzat nu i se putea reține nicio culpă față de decesul pacientului.

C.E.D.O. a considerat că, în speță, s-a produs o încălcare a art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în latura procedurală a acestui articol, care implică promptitudine, eficiență și diligență¹⁶. Curtea remarcă faptul că, în speță, în urma analizării datelor cauzei de către persoanele în drept să se pronunțe, nu s-a ajuns niciodată la un răspuns cu privire la întrebarea esențială dacă asfixierea pacientului a survenit accidental sau ca urmare a întârzierii realizării traheotomiei. Imposibilitatea organelor judiciare de a oferi un răspuns clar cu privire la această întrebare a fost generată de refuzul constant al instituțiilor medico-legale de a efectua o nouă expertiză, atât timp cât Comisia Medicală Superioară a Institutului de Medicină Legală "Mina Minovici" din București, considerată autoritatea supremă în materie, emisese deja un aviz¹⁷. În ceea ce privește inexistența în România a unui corp independent de experți medico-legali sau/și a unui sistem privat de efectuare a expertizelor medico-legale, Curtea arată că nu este de competența sa să aprecieze *in abstracto* eficiența unei structuri publice verticale și ierarhizate de efectuare și de avizare a expertizelor, ceea ce înseamnă că se acceptă libertatea statelor de a aprecia dacă, în interesul unei bune administrări a justiției, se justifică încredințarea efectuării expertizelor medico-legale persoanelor încadrate în instituții publice specializate. În același timp însă, C.E.D.O. apreciază că, dacă stabilește acest sistem de realizare a expertizelor medico-legale (cu alte cuvinte, orice sistem ar alege), statul este obligat să ofere garanții suficiente împotriva arbitrarului. Asemenea garanții ar crește încrederea justițiabililor față de justiție, precum și față de modul în care experții medico-legali își îndeplinesc atribuțiile. În opinia Curții, astfel de garanții ar putea fi oferite dacă legea ar prevedea obligativitatea ca experții să motiveze punctele lor de vedere și să coopereze cu organele judiciare, ori de câte ori este necesar¹⁸. Însă, în speță,

¹⁶ Decizia pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Eugenia Lazăr contra României, paragraful 72.

¹⁷ *Ibidem*, paragraful 76.

¹⁸ *Ibidem*, paragrafele 81, 84 și 85.

hotărârea definitivă a organelor judiciare s-a bazat pe un aviz emis de Comisia Medicală Superioară a Institutului de Medicină Legală "Mina Minovici" din București, aviz care nu a fost motivat. Curtea precizează că, în cauză, trebuia efectuat un raport aprofundat, temeinic argumentat din punct de vedere științific și care să răspundă întrebărilor formulate de organele judiciare. De altfel, Curtea observă că dispozițiile legale incidente în materie (O.G. 1/2000 și celelalte acte normative aplicabile) nu prevăd ce informații ar trebui să conțină aceste avize. În absența unor astfel de prevederi, Curtea apreciază că se poate considera că se aplică dispozițiile Codului de procedură penală¹⁹ cu referire la forma rapoartelor de expertiză, din moment ce O.G. 1/2000 face trimitere la acest cod. Curtea observă însă că avizul din cauza analizată nu respectă structura prevăzută de lege pentru rapoartele de expertiză, din moment ce nu conține întrebările la care Comisia era chemată să răspundă, nu descrie activitățile efectuate în vederea formulării concluziilor și nici nu conține motivele concrete pe care s-a bazat Comisia atunci când a formulat concluziile. Ori motivarea avizelor emise de Comisie este cu atât mai importantă cu cât, conform reglementărilor interne, emiterea unui aviz din partea acestei comisii împiedică structurile inferioare în grad să efectueze noi expertize într-o cauză dată sau să completeze expertizele deja efectuate. În acest context, Curtea statuează că existența în legislația română a unor dispoziții care permit instituțiilor de medicină legală să emită avize care să eludeze cererile organelor judiciare și să refuze practic să coopereze cu acestea nu este în acord cu principala datorie a statului de a garanta dreptul la viață prin crearea unui cadru juridic și administrativ eficient, care să permită stabilirea cauzei decesului unui individ care se află sub răspunderea personalului medical²⁰. Motivele prezentate mai sus sunt, în esență, motivele pentru care Curtea apreciază că, în cauza analizată, statul român a încălcat art. 2 din Convenție, privitor la dreptul la viață.

Un alt caz elocvent este *Baldovin contra României*²¹. În speță, în fapt, a survenit decesul unui nou-născut care se născuse prin naștere naturală, deși mama prezentase medicului care o asistase la naștere indicațiile medicului său obstetrician ca nașterea să se realizeze prin cezariană. Părinții

¹⁹ C.E.D.O. avea în vedere Codul de procedură penală adoptat prin Legea nr. 29 din 1968.

²⁰ *Ibidem*, paragrafele 80, 82 și 83.

²¹ Decizia pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Baldovin contra României*, <http://jurisprudentacedo.com/Baldovin-c.-Romaniei-Dreptul-la-viata.html> (referință din 19.10.2016).

victimei au introdus plângere penală împotriva medicului care asistase la naștere. O contraexpertiză solicitată de părinți și realizată în cadrul Serviciului de Medicină Legală Gorj constatase că decesul survenise ca urmare a unei asfixieri provocată de cordonul ombilical în momentul nașterii și că exista o legătură directă de cauzalitate între conduita medicului, care nu respectase recomandarea de naștere prin cezariană, și deces. La cererea parchetului, Comisia Medicală Superioară a Institutului de Medicină Legală "Mina Minovici" din București a emis un aviz în cauză, în care preciza că fătul se născuse viu și neviabil, fără a se exprima vreo opinie cu privire la eventuala legătură de cauzalitate dintre conduita medicului acuzat și deces. Instanța internă care a pronunțat hotărârea definitivă în cauză, de menținere a soluției de neîncepere a urmăririi penale față de medicul acuzat, și-a motivat decizia prin faptul că, din moment ce Comisia Medicală Superioară a Institutului de Medicină Legală "Mina Minovici" din București emisese un aviz, nu mai putea fi realizată o nouă expertiză. Printr-o argumentare similară celei utilizate în cazul Eugenia Lazăr contra României, Curtea constată că, în speță, a avut loc o încălcare a art. 2 din Convenție, deoarece statul nu a luat măsuri pentru a asigura obținerea probelor necesare pentru a se stabili în mod corect cauzele decesului.

Observăm că, în ceea ce privește necesitatea existenței unui corp privat și/sau independent de experți medico-legali, în opinia Curții, lipsa unor asemenea experți nu duce automat la un prezumția că rezultatul expertizelor este părtinitor. Ceea ce contează este ca statul să garanteze faptul că experții își vor îndeplini în mod corect și nepărtinitor atribuțiile specifice. În condițiile în care statul decide să încredințeze efectuarea expertizelor medico-legale doar unor medici care fac parte din instituții publice, statul trebuie să fixeze cadrul legislativ în așa fel încât să asigure faptul că medicii legiști vor realiza expertizele cu maximă obiectivitate și într-o reală colaborare cu organele judiciare. Un asemenea rezultat se poate obține dacă legea ar prevedea ca medicii legiști să răspundă întocmai la întrebările fixate de organul judiciar și, întotdeauna, să-și motiveze minuțios concluziile prezentate în rapoartele de expertiză.

În ceea ce ne privește, apreciem că problema esențială privind realizarea expertizelor medico-legale este tocmai dubiul justițiabililor privind corectitudinea efectuării expertizelor. Această neîncredere în obiectivitatea medicilor legiști este alimentată și de faptul că, în practică, rareori o expertiză medico-legală menită să evedențieze o culpă medicală a și

stabilit existența culpei medicale. Evident, este posibil ca, într-adevăr, să nu fi existat culpe medicale în cazurile în care s-a pus în discuție vinovăția vreunui medic. Însă, pentru a fi dincolo de orice dubiu privind corectitudinea expertizilor în activitatea de realizare a expertizei, este necesar, așa cum am afirmat și mai sus, ca expertizele să fie întotdeauna efectuate printr-o analiză completă a situației de fapt analizate și să fie judicios argumentate. Aceste standarde ar trebui să fie respectate în legătură cu efectuarea oricărei expertize, însă cu atât mai mult se cere să fie respectate atunci când expertiza se efectuează de către forul cu cea mai înaltă autoritate în domeniu. Dacă s-ar respecta aceste cerințe, atunci simplul fapt că medicii legiști fac parte din instituții publice nu este de natură să aducă atingere dreptului la un proces echitabil. În definitiv, domeniul sănătății este unul de strictă specializare și este de dorit ca expertizele medico-legale să fie realizate de persoane ale căror calități profesionale sunt certificate de activitatea realizată într-o instituție publică.

Oricum, chiar și atunci când legislația ar conține prevederi de genul celor pe care le recomandăm mai sus, probabil că expresia supremă a disponibilității statului de a elimina orice dubiu cu privire la corectitudinea expertizilor este permiterea activității expertizilor medico-legali independenți. Din acest motiv, recomandăm crearea unui cadru legislativ care să permită efectuarea expertizelor medico-legale de către asemenea experți.

2.3. Stabilirea gradului de flexibilitate necesar pentru a permite desfășurarea activității de expertiză în condiții optime

Așa cum am arătat în secțiunea anterioară, apreciem că acordarea posibilității de existență a unui corp independent de experți în toate domeniile de expertiză reprezintă o modalitate prin care statul poate să elimine controversele privind existența arbitrariului în realizarea activității de expertiză. O dată adoptată această viziune, apare însă problema garantării *calității* procedurii de expertiză desfășurată de către experții care nu fac parte din structurile publice. Altfel spus, pentru desfășurarea activității de expert, statul trebuie să instituie o serie de condiții care ar trebui să fie suficient de permissive încât să nu transforme dreptul de a fi expert independent într-un drept iluzoriu, dar și suficient de drastice astfel încât doar persoanele cu o înaltă calificare profesională și care au și logistica necesară ar putea profesa ca experți independenți.

Practica arată că, pe fundalul unor condiții foarte permissive de funcționare a laboratoarelor independente de expertiză, a fost grav afectată calitatea expertizelor, ajungându-se la concluzii care nu erau conforme situației reale. Astfel, s-a ajuns la condamnarea pe nedrept a unor persoane. O astfel de situație a fost întâlnită în Statele Unite ale Americii, unde, în unele state, legislația privind înființarea laboratoarelor de expertiză este foarte flexibilă. De exemplu, în cazul unui laborator de expertiză din Texas, s-a apreciat că numărul erorilor comise, datorită condițiilor improprie de stocare și analiză, a fost între 5.000 și 10.000. S-a apreciat că această situație a fost posibilă datorită faptului că legislația nu prevedea obligativitatea ca laboratoarele de expertiză să fie acreditate de autorități competente, care să certifice profesionalismul experților și existența condițiilor de lucru necesare pentru ca expertizele să ducă la concluzii conforme cu realitatea²².

Așadar, chiar dacă se permite existența experților independenți și/sau privați, aceasta nu înseamnă că trebuie să se eludeze cerințele minime necesare pentru a garanta rezultatul corect din punct de vedere științific al expertizei. De altfel, în România, activitatea experților criminaliști independenți, reglementată prin O.U.G. nr. 75/2000²³, impune condiții stricte, care pot oferi garanția unei activități de expertiză desfășurată în cele mai bune condiții. Remarcăm însă că standardele înalte pe care le garantează legislația implică, în concret, cheltuieli ridicate privind dotarea laboratoarelor cu aparatura necesară realizării expertizei, ceea ce poate să descurajeze înființarea unor asemenea laboratoare private de expertiză criminalistică.

3. Concluzii

Demersul pe care l-am întreprins a analizat câteva dintre problemele referitoare la realizarea expertizelor. În condițiile în care expertiza reprezintă un procedeu probatoriu important, este de dorit găsirea unor soluții eficiente, care să ofere garanții privind calitatea activității de expertiză și credibilitatea experților. Deși expertul nu este judecătorul

²² Pentru detalii, a se vedea: Liptak A., Blumenthal R., *New Doubt Cast on Testing in Houston Police Crime Lab*, The New York Times, 5 august 2004, referință din 19 octombrie 2015; Streib V. (editor), *The State of Criminal Justice – 2006*, a Project of the American Bar Association, Criminal Justice Section, 2007.

²³ O.U.G. nr. 75/2000 privind organizarea activității de expertiză criminalistică, publicată în M.Of. nr. 407 din 29 august 2000, cu modificările și completările ulterioare.

chestiunii expertizate, decizia finală revenindu-i instanței de judecată, nu se poate ignora faptul că expertiza se realizează de multe ori în domenii de strictă specializare, în care judecătorul cauzei nu deține cunoștințe aprofundate; în aceste condiții, poate că judecătorul este îndreptățit, în mod obiectiv, să dea crezare expertului și să își întemeieze hotărârea pe concluziile acestuia, exprimate în raportul de expertiză. Din acest motiv, oferirea condițiilor necesare pentru realizarea unei expertize de înaltă ținută științifică este absolut necesară pentru ca judecătorii să pronunțe hotărâri temeinice și legale. De asemenea, posibilitatea efectuării mai multor expertize în aceeași cauză, eventual și de către experți independenți, inclusiv în domeniul medico-legal, ar permite judecătorului să compare mai multe puncte de vedere și, astfel, să ajungă la soluția justă. Din această perspectivă, reglementarea unui cadru optim de realizare a expertizelor reprezintă un real ajutor în realizarea unui proces echitabil.

